

KONSTEN ATT SVÄLJA SIN STOLTHET

Några tankar om 'enslingen i storskogen', penningens makt, livets allvar, tillvarons gränsmarker och ett sällsynt gripande Wijk-opus

av

Mats Parner

"Det enda jag önskar / ... / är 'bene latere', dvs att finna en undangömd plats, där jag kan leva helt avskild från världen. En sådan plats tror jag Starbo kan vara – eller kanske Skinnskatteberg."
(Den unge Emanuel Swedenborg (1688-1772))

☒☒☒ Sällsamma levnadsöden har en förmåga att trollbinda de flesta av oss, i synnerhet om ödet ifråga rymmer hjärtskärande, amorösa och/eller tillsynes gåtfulla komponenter. Ingenting är lättare än att illustrera det påståendet. Låt mig välja ett brinnande aktuellt exempel:

Lille Olof med tilläggsnamnet Dan anlände till världen den 29 december 1934 i en göteborgsk överklassfamilj med närmast obegränsade tillgångar på kistbotten och än mer i bankpalatsen.

Modern var en redlig Broström(are), hennes make en köpstark Wijk(are), och sonen Olof hade därför ett utgångsläge vida över genomsnittet – i rent materiellt hänseende, vill säga. Skolåren tillbringade han på Lundsberg i Värmland utan att göra positiva avtryck men heller inga direkt negativa. Därefter väntade honom femton månaders värtjänst i marschkängor och vapenrock, ettåriga studier vid Göteborgs Handelsinstitut och en nästan tvåårig vistelse i Förenta Staterna. Med USA-besöket som hävstång skulle han enklare kunna slå sig fram till den ena eller andra direktörsposten inom Svenska Amerika Linien (eller något ännu finare).

Så hade föräldrarna tänkt, och sådana var förväntningarna på Olof Wijk. Det gällde att visa sig duglig och vällyckad; det gällde att föra de stolta traditionerna vidare och hölja familjenamnen i heder och ovansklig ära.

Men den unge mannen kunde inte programmeras hur som helst. I praktiken nöjde han sig med lättare rutinjobb, famlade ett par år i ett yrkesmässigt ingenmansland, och karriären ville aldrig ta fart, i vart fall inte på det sätt som var ett 'måste' för hans del. Det hindrar inte att livet även hade glada överraskningar i beredskap: nyårsaftonen 1960 träffade Wijk en tre år yngre kvinna från det öländska alvarets utkant, förälskade sig, fann känslorna besvarade och började rikta in sig på en livslång samvaro med den åtrådda. Vid årsskiftet 60/61 tog Olof sin Ulla till äkta.

Två stycken nytillskott – Katarina och Erik – anlände till jorden tämligen omgående med bara halvannat års mellanrum.

Emellertid var äktenskapet allt annat än harmoniskt, och det tycks i det väsentliga ha berott på familjeöverhuvudets plötsligt uppdykande litterära och religiösa böjelser: närmast av en slump hade Olof, efter blott något år i den äkta sänghalmen, låtit sig förföras av den gamle mystikern och bibeluttolkaren (m m, m m) Emanuel Swedenborg – eller snarare av denne ensamseglares vidlyftiga skrifter om den kristna läran och Bibelns alla böcker. Det resulterade i att han, fader Olof, nära nog dagligen låste in sig på sin kammare med den nye husguden och

stängde dörren till övriga familjen. All marktjänst överlät han förtroendefullt på husets värdinna (i och för sig ett gängse mönster vid den här tiden).

Läget blev alltmer ohållbart.

Ja, situationen blev tids nog outhärdlig, eftersom Olofs karaktär och individualitet förändrades parallellt med de ambitiösa studierna. Han blev inbunden, arrogant och känslökall och började uppträda cyniskt och överlägset, allt enligt sin lagvigdas grundade mening. Det lätta sinne och det skämtlynnne som Wijk tidigare gett prov på föreföll borta med vinden, och efter bara tre års äktenskapligt samliv hade den yngre av kontrahenterna fått nog – av mannen, av Swedenborg, av allt det outtalade och av det tyngande religiösa bagaget.

Den 12 juli 1963, en fredag, lämnade Ulla Wijk 'gula villan' i slutningen ner mot den vänliga sjön i Lerum och flydde hals över huvud med barnen till goda vänner. Erik torde då ha varit en helt ung man på knappa tre månader.

Efter att skilsmässan klubbats av de juridiska instanserna, n b *mot* husfaderns uttryckliga vilja, fick Olof umgås med sina barn varannan helg under några års tid. När sedan Ulla W i nästa fas styrde kosan östvärt med ungarna på släpet och bosatte sig i storkommunen mellan broarna, så upphörde kontakten i det närmaste fullständigt mellan Olof och den flyktade trion.

Först 1984, vid 21 års ålder, träffade Erik sin far igen efter ett 15-årigt interregnum.

Men långt dessförinnan, den vindpinade regnsommaren –72 för att vara exakt, hade även Olof Wijk skiftat vistelseort och slagit ner bopålarne mitt i Tivedens 7-milaskog av alla ställen och med Hova/Gullspång/Töreboda som närmaste centra. En rödmålad liten sportstuga utan el och utan telefon blev hans nya hem. Där levde han i distingerad avskildhet på enklast tänkbara sätt i 34,5 år, störde varken djur eller människor, lät sig själv aldrig störas av någon och bekymrade sig inte över hövan om arbete, semester eller andra världsliga ting. Tillgodohavandena på hans många bankkonton räckte mer än väl till livets nödtröft. Mer än så krävde han inte.

Man kan säga att Olof Wijk tömde nederlagens kalk i botten, avvek från det timliga och gick i kloster. Där, i det självvalda skogs- och sportstugeklostret, ägnade han sin mesta tid åt studier: i första hand åt Bibeln och Swedenborg men också åt mahatma Gandhi, Martin Luther King m fl. Ytterst sysslade han med teologisk grundforskning (enligt sin egen fasta övertygelse...).

☒☒☒ Redan i **Ont blod** (Manifest 2001) avslöjade Erik Wijk en rad skakande uppgifter om sin pappa Olofs snåriga vägval här i livet, och i **Allting har hänt** (Ordfront 2005) lade han till ytterligare tre sidor (44-46) om sina dagars upphov i ett försök till interimistiskt bokslut.

Men som bekant varar ingenting för evigt. I januari detta år, 2009, har EW till sist kunnat sätta definitiv faderspunkt med en både in- och utvändigt sällsynt vacker utgåva betitlad **Allt vi här drömma om** (Atlas). Författaren nöjer sig inte med rollen som tidsvittne och (Olofs)krönikör; han framträder också som Göteborgshistoriker, släktforskare och politisk analytiker och gör så totalt hudlös och utan all förkonstling. Ja, den hängivenhet och uppriktighet som präglar "Allt vi här drömma om" måste i brist på nutida jämförelseobjekt karakteriseras som swedenborgsk, rentav som typiskt swedenborgsk.

Att en så känslig och sårbar natur som Olof Wijk, med rötter i det sociala toppskiktet och med kroniskt frånvarande och uppåtsträvande föräldrar, plötsligt blev Emanuel Swedenborgs adept är strängt taget inte så märkligt – inte besynnerligare än att en något senare generation ungefär lika plötsligt, omkring 1968, fann vägen till Karl Marx och Mao Zedong. Varken den ena eller andra upptäckten skattades efter förtjänst; kort sagt uteblev ovationer från de närmaste såväl i Olofs fall som i de flesta 68:ors.

”Sann religiositet / ... / innebär att sky det onda och göra det goda”, framhöll Swedenborg. De kyrkliga ritualerna, den innerliga tilliten och det rena sinnelaget var för honom ovidkommande eller på sin höjd underordnade företeelser. I stället är det *Handlingen* som räknas: att göra gott och att sky det onda. Mitt bestämda intryck är att Olof Wijk tillägnat sig detta evangelium och sökte leva efter den maximen ... hur trotsig, motspänstig och envis han än kan ha framstått för hustrun, barnen och andra med dem. Att han läste Gandhi och Martin Luther King var troligen ingen slump; att han 1969 skickade ett och samma brev i 56 000 ex till alla som mönstrade det året (för minst 40 000 sek ur egen ficka) och uppmanade adressaterna att överväga alternativet ”vapenfri tjänst” var rimligen inte heller någon tillfällighet.

Han skydde det ondaste av allt: kriget.

Swedenborg och bibelstudierna i all ära. Eriks far sysslade med åtskilligt annat i sin självvalda isolering i sportstugeklostret och sov inte mer än fyra timmar i snitt per dygn. Bl a gjorde han i årtal heroiska försök att lösa mordet på statsminister Palme med hjälp av ”automatisk skrift”; med samma tidskrävande skriftmetodik kämpade han också i veckor, månader och år med den försvunna DC3:ans öde, med en serie olika kriminalgåtor, med fallet Anna Lindh o s v. Inalles fyllde han 32 hela kollegieblock med sin automatiska skrift.

Vidare uppvaktade han, med ambitiösa inlagor, den svenska militärledningen under en hektisk period i syfte att få till stånd en avsevärt bättre organisation av landets försvar. Men inte heller det initiativet mötte verkligt gensvar. På sin höjd bidde det en tumme.

Erik W reflekterar aldrig över möjligheten, att hans otillgänglige far *kan* ha lidit av ”Aspergers syndrom” på någon enda av de 416 boksidorna i ”Allt vi här...”. Det förbryllar mig. Ännu mer förvånande är det att heller ingen av de bortåt 20 recensenter jag konsulterat tycks ha övervägt just det alternativet. Man skriver om Olofs paranoida läggning, rättshaveristiska drag, oböjliga principfasthet (etc, etc) och gör samstämmigt halt inför den sortens markörer.

Själv vet jag givetvis inte bättre än andra, och jag finner det inte meningsfullt att diagnosticera Olof W eller att förse honom med ’rätt’ psykiatrisk etikett. Hans monomana intresseinriktning (Emanuel Swedenborg, Olof Palme), hans uppenbara brist på ’social intuition’, hans oförmåga att kommunicera med, i synnerhet, den egna familjen och släkten, hans ovilja att kompromissa o s v – allt detta pekar emellertid (och ofrånkomligen) i en och samma ”Asperger-riktning”.

Jag skulle uppskatta om den synpunkten togs till protokollet...

Senhösten 1984 svalde EW sin stolthet (något som Olof aldrig lyckades med) och gav sig iväg till den ensliga klosterstugan i Tiveden på vinst och förlust i hopp om att, äntligen, få träffa sin far. Ett möte kom också till stånd, och skildringen av de bådas temporära återförening är en av de många känsloladdade och dramatiska höjdpunkterna i den nya boken (sid 253ff).

☒☒☒ Lördagen den 11 november 2006 gästade Erik Wijk Bokcaféet i Karlstad och höll ett anförande om kriget i Irak inför 30-talet åhörare. En dryg vecka senare knackade två polismän försiktigt på dörren till hans bostad i Stockholm och lät förstå att en äldre man, sannolikt Eriks far, hittats död i en liten sportstuga i Västergötland. Den avlidne hade förmodligen drabbats av hjärtslag och fallit mot ett gasoelement med påföljd att stora delar av hans ansikte bränts upp. I detta fanns en dyster symbolik; högst sällan hade Olof visat sitt anlete för sina närmaste efter skilsmässan.

Ytterligare något dygn senare reste Wijk junior västvärt, följt av ett gott kvinnligt sällskap, i syfte att röja upp efter senior och för andra gången i livet besöka dennes kloster. Chocken blev närmast total vid inträdet i det allra heligaste: stanken var outhärdlig och förfallet utan gräns. Den döde måste ha levt i fullkomlig misär under sin sista tid. Kilovis med damm, stoft, skräp, smuts och sörja belamrade hela kråkslottet. Så gott som allting hade sparats; inte ett enda matkvitto eller ett enda tidningsklipp saknades. Dock fanns ett remarkabelt undantag: de egenhändigt skrivna böcker och de brev som EW regelbundet, om än med årslånga uppehåll, postat till sin far lyste helt och hållet med sin frånvaro. Nej, icke ett sonligt tecken någonstans i röran!

Det faktum att "Ont blod" saknades kändes särskilt smärtsamt, eftersom författaren där strävar efter att rehabilitera och återupprätta sin far inför alla som på olika sätt dömt ut honom.

Emellertid kan man fråga sig hur en far reagerar inför just den boktiteln, i all synnerhet om det finns 'Aspergerembryon' i faderns psyke. Jag kan likaså undra hur OW reagerade inför en titel som **Bunta ihop och slå ihjäl dom** (Manifest 1999). 'Aspergarens' håg står nämligen inte till det sant allegoriska; han/hon tenderar att göra konkreta och bokstavliga tolkningar av allt.

"Tro mig, om jag visste att Gud i morgon skulle kalla mig till sig, så skulle jag idag låta hämta musikanter för att än en gång få vara riktigt lycklig", lär Swedenborg en gång ha bedyrat.

I Olof W:s 72-åriga liv var musiken dessvärre satt på undantag. Det hindrar nu inte att "Allt vi här drömma om" är en vidunderlig utgåva. För rätt läsare kommer den att betyda åtskilligt och bidra till att denne läsare ser vitala delar av tillvaron i ett förklarat skimmer –eller åtminstone i ett nytt ljus.